

Tussen kans en calamiteit

Risicomangement in de akkerbouw

Door schaalvergroting, teeltspecialisatie en verdere liberalisering van de wereldhandel zullen opbrengstprijzen sterker gaan fluctueren. Hierdoor neemt de noodzaak van risicomangement toe. ABN AMRO vindt het belangrijk dat agrarische ondernemers zich bewust zijn van de aanwezige risico's die calamiteiten kunnen veroorzaken, maar ook kansen kunnen bieden. Door goed risicomangement werkt u aan de toekomst van uw bedrijf.

“Ondernemen is risico's nemen”. Het is dan ook de rol van de ondernemer om een goede afweging te maken welke risico's hij wil en kan nemen. Onzekerheid over prijzen, wet- en regelgeving, productieomstandigheden en ontwikkelingen in de persoonlijke sfeer kunnen grote invloed hebben op het reilen en zeilen van de

onderneming. Dat wordt zichtbaar in het verloop van de resultaten van jaar tot jaar (tabel 1). Fluctuaties van de resultaten van het bedrijf zijn niet alleen van invloed op het inkomen, maar ook op de financieringsruimte en de ontwikkeling van het bedrijf.

Tabel 1: gemiddeld bedrijfseconomisch gezinsinkomen

	2001	2002	2003	2004	2005
Gezinsinkomen uit bedrijfsvoering	40.800	13.200	37.400	7.300	17.800

Bron: LEI

Risicomangement omvat alles wat wordt gedaan om risico's binnen het bedrijf acceptabel te houden. Daarbij dient een afweging te worden gemaakt welke risico's voor lief worden genomen en welke risico's worden afgedekt.

Risicobeheersing

Ondernemers gaan verschillend met risico's om. Enerzijds doordat de risicohouding tussen ondernemers verschilt, anderzijds door een verschil in risicoperceptie. De risicohouding is de mate waarin mensen risico's durven te nemen. De risicoperceptie staat voor de mate waarin mensen zaken als risicovol interpreteren. Bij een integrale benadering wordt voor het hele bedrijf een afweging gemaakt tussen risico en rendement. In sectoren met sterke inkomensfluctuaties als gevolg van prijsrisico's, is het verstandig de financiële situatie

daarop af te stemmen of zelfs te laten meewegen in de uiteindelijk gekozen risicomangementstrategie.

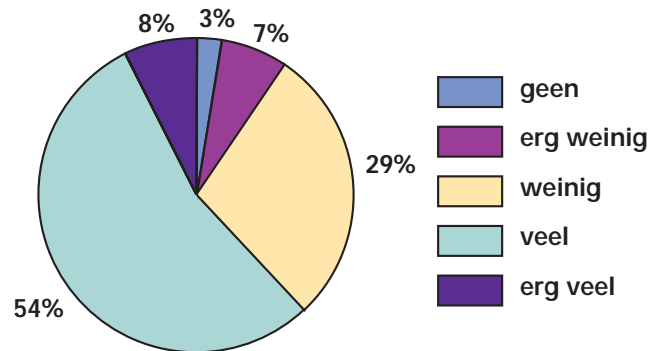
Om het inzicht te vergroten hoe akkerbouwers met risico's omgaan, is in opdracht van ABN AMRO een enquête uitgevoerd over risicomangement. Er is daarbij onderscheid gemaakt tussen grote en kleine bedrijven

Uit de enquête blijkt dat er nog veel te winnen valt op het terrein van risicomangement.

Bijna 40% geeft aan weinig tot geen aandacht aan risicomanagement te besteden. Een groep van 8% geeft aan zeer veel aandacht aan risicomanagement te besteden.

Aan de akkerbouwers is gevraagd waarom risicomanagement belangrijk is voor hun bedrijf. Als belangrijkste aspecten worden het behalen van betere resultaten en het waarborgen van de continuïteit van het bedrijf genoemd (tabel 2). Risicomanagement met het oog op het verkrijgen van prijszekerheid en het verkrijgen van een financiering wordt in iets mindere mate belangrijk bevonden. Dit is enigszins opvallend omdat het voor financiers juist belangrijk is om te weten hoe de ondernemer met risico's omgaat.

Figuur 1: aandacht risicomanagement in de akkerbouw

Tabel 2: de mate waarin risicomanagement belangrijk is voor het bedrijf (1= zeer onbelangrijk, 5= zeer belangrijk)

Risicomanagement is belangrijk voor:	Kleine akkerbouwbedrijven	Grote akkerbouwbedrijven
Het voorkomen van grote schommelingen in het inkomen	3,9	3,8
Het verkrijgen van een financiering	3,3	3,8
Het behalen van betere resultaten en een hogere winst	4,0	4,3
De continuïteit van het bedrijf	4,0	4,2
Het verkrijgen van prijszekerheid	3,3	3,5

Risicomanagement in vier stappen

- 1. Stel uzelf de vraag welke risico's van invloed zijn op uw bedrijf.** Kijk ook in deze uitgave om een indruk te krijgen van de risico's die mogelijk bij u op uw bedrijf van invloed zijn. Leg het accent op die risico's die er toe doen voor uw bedrijf.
- 2. Probeer de impact van die risico's in te schatten.** Maak een prognose van de gevolgen en van de kans dat het risico zich voor doet. Zo kunnen risico's met elkaar worden vergeleken en kan een afweging worden gemaakt welke risico's voor lief worden genomen en welke risico's moeten worden beperkt.
- 3. Stel een strategie op voor de risico's die u wilt beperken.** Er zijn verschillende manieren om risico's te beperken. Dit kan bijvoorbeeld door het afsluiten van verzekeringen of door het nemen van maatregelen op het bedrijf zelf. In deze uitgave staat een aantal suggesties genoemd om risico's te beperken.
- 4. Houdt bij of de genomen maatregelen het gewenste effect vertonen.** Bij een onbevredigend resultaat zullen de genomen maatregelen tegen het licht moeten worden gehouden.

Risico's in de akkerbouw

Risico's zijn in vijf groepen in te delen:

- Markt- en prijsrisico's,
- Productierisico's,
- Institutionele risico's,
- Persoonlijke risico's en
- Financiële risico's.

Zowel de grotere als de kleinere bedrijven geven aan het prijsrisico voor te ontvangen prijzen als het belangrijkste te zien. Bij de kleinere bedrijven wordt dit risico groter gezien (4,50) dan bij de grotere bedrijven (4,22). Dit is opvallend, aangezien akkerbouwers aangeven dat risicomangement voor het verkrijgen van prijszekerheid niet érg belangrijk is (tabel 2). Risico's met betrekking tot plantgezondheid en risico's ten gevolge van het weer worden ook als zeer groot ervaren.

Tabel 3: invloed van risico's op het bedrijfsresultaat (1= zeer weinig invloed; 5= zeer veel invloed)

	Kleine akkerbouwbedrijven	Grote akkerbouwbedrijven
Risico's m.b.t. plantgezondheid	4,20	4,37
Risico's ten gevolge van het weer	4,20	4,17
Risico's ten gevolge van veranderende wet- en regelgeving	3,52	3,47
Financiële risico's	3,34	3,61
Persoonlijke risico's	3,51	3,41
Prijsrisico op prijzen die u ontvangt voor uw producten	4,50	4,22
Prijsrisico op prijzen die u betaalt voor geleverde producten of diensten	3,82	3,63

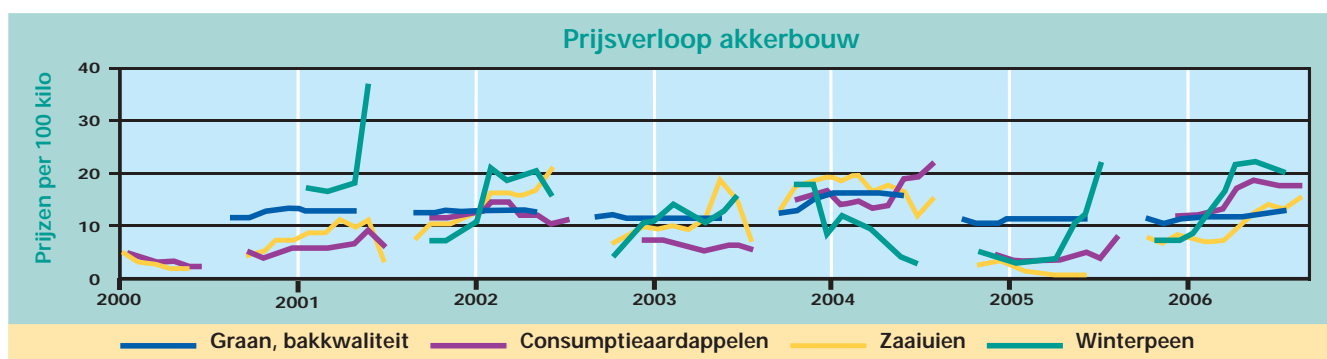
Markt- en prijsrisico's

De prijzen van akkerbouwproducten kunnen sterk fluctueren. Scherpe stijgingen en dalingen worden veroorzaakt door een wisselend aanbod, dat vaak afhankelijk is van het succes van de oogst. Een overvloedige oogst staat in de regel garant voor lage prijzen en een slechte oogst voor hoge prijzen. Prijsfluctuaties verschillen per teelt. Hierdoor verschilt ook de impact van

prijsfluctuaties sterk per bedrijf. In figuur 2 worden de prijschommelingen goed zichtbaar: terwijl de prijs van graan redelijk stabiel is, is het prijsverloop van winterpeen een stuk grilliger. Prijsrisico's hebben daarnaast ook betrekking op de prijs van grondstoffen, zoals pootgoed, zaaizaad of energie.

Prijsfluctuaties zijn van grote invloed op de financiën van het bedrijf. Indien de prijzen te laag zijn om de kosten te dekken, wordt een verlies geleden en teert het bedrijf in op haar eigen vermogen. Om dergelijke situaties te voorkomen, kan worden gekozen voor teelten met enigszins stabiele prijzen of voor het voeren van een risicobeleid dat is gericht op prijszekerheid.

Figuur 2: verloop van prijzen van akkerbouwproducten. Bron: LEI

Een meerderheid van de ondervraagde akkerbouwers geeft de voorkeur aan een gewaagd afzetbeleid; 60% geeft de voorkeur aan de kans op een hogere verkoopopbrengst met relatief veel risico boven een lagere verkoopopbrengst met relatief weinig risico.
"Prijszekerheid is sterk gerelateerd aan de gebruikte

afzetmethoden. Het is daarom raadzaam om na te gaan of de gebruikte afzetmethoden wel de gewenste prijszekerheid geven." Er zijn verschillende mogelijkheden om opbrengstprijzen af te dekken. Niet alle afzetmethoden zijn van toepassing voor elke teelt.

Tabel 4: afzetmethoden en mate van prijszekerheid

Afzetmethode	Mate van prijsrisico
Vrije markt	In dit geval is men volledig overgeleverd aan de grillen van de markt, wat leidt tot een groot prijsrisico. Door een gespreide verkoop van de oogst is men minder afhankelijk van de prijs op één moment. Hierdoor vermindert het prijsrisico,
Vaste-prijscontracten	De prijs voor de te leveren producten wordt voor of tijdens het teeltseizoen vastgelegd. Vaste-prijscontracten bieden hierdoor weinig prijsrisico.
Poolcontracten	Dit prijsrisico is gematigd, omdat door de pool het product door het gehele teeltseizoen wordt vermarkt. Poolcontracten met bodem geven garantie op bodemprijzen.
Termijncontracten in combinatie met vrije markt	Door termijncontracten af te sluiten, kan de prijs van tevoren worden vastgezet, terwijl de producten gewoon op de vrije markt worden verkocht. De effectiviteit van de termijnmarkt als risico-instrument wordt echter sterk beperkt door onvolkomenheden op de termijnmarkt.

Er kan ook worden gekozen voor verschillende afzetmethoden. Men is dan in mindere mate afhankelijk van één prijs die wordt geboden. Dit kan door bijvoorbeeld een deel van de productie op contract te leveren en een deel vrij, al dan niet met termijncontracten. Hierdoor kan de ondernemer het te lopen prijsrisico naar eigen voorkeur bepalen. Voor consumptieaardappelen worden per bedrijf gemiddeld 1,6 verschillende afzetmethoden gebruikt. Voor uien ligt dit getal op 1,2.

De verkooppool zonder bodem voor consumptieaardappelen wordt door 23% van de grote akkerbouwers gebruikt, terwijl de kleinere akkerbouwers meer gebruik

maken van verkooppools met bodem voor consumptieaardappelen (30%).

De ondervraagde akkerbouwers zijn terughoudend met het handelen op de termijnmarkt. De helft van de ondervraagden ziet het handelen op de termijnmarkt als speculeren, 27% van de ondervraagden ziet het als het verkrijgen van zekerheid over de te ontvangen prijs en de rest weet het niet. Eenderde van de ondervraagden vindt het een gemis dat het afsluiten van opties op de agrarische termijnmarkt niet meer mogelijk is.

Tabel 5: gebruikte afzetmethoden voor uien en consumptieaardappelen

	Kleine akkerbouwbedrijven		Grote akkerbouwbedrijven	
	Uien	Consumptieaardappelen	Uien	Consumptieaardappelen
Vaste-prijscontracten	29%	44%	26%	41%
Vrije markt	79%	70%	89%	86%
Verkooppool zonder bodem	0%	4%	0%	23%
Verkooppool met bodem	8%	30%	0%	9%
Contracten op de termijnmarkt	0%	4%	0%	5%
Verkoop aan huis	4%	7%	0%	0%

Productierisico's

Productierisico's in de akkerbouw hebben betrekking op het productieproces, ziektedruk, tegenvallende opbrengsten en extreme weersomstandigheden. Deze risicofactoren zorgen in de meeste gevallen voor lagere opbrengsten of verhoogde kosten, en dat voelt men direct in de portemonnee.

Weersomstandigheden zijn vaak bepalend voor de opbrengsten in de akkerbouw. Door middel van bijvoorbeeld beregening of het gebruik van oogstmachines die ook tijdens nattere periodes inzetbaar zijn, kunnen de gevolgen van extreme weersomstandigheden iets worden beperkt.

Sinds enige jaren zijn er weers- en oogstverzekeringen om de gevolgen van weersinvloeden te beperken. *“Op basis van de uitkomsten van de enquête kan worden gesteld dat de belangstelling voor een weersverzekering vrij klein is, ook in het geval dat de overheid niet meer zal bijspringen bij calamiteiten”*. Ruim 71% van de grote akkerbouwers geeft aan ook dan geen weersverzekering te willen afsluiten. Bij de kleine bedrijven ligt dit percentage lager, namelijk 58%.

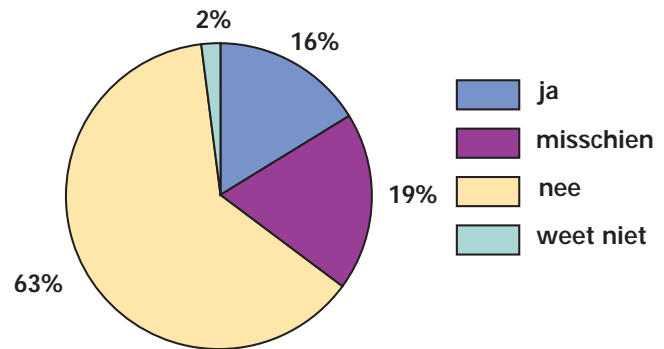
Onder productierisico's vallen ook risico's met betrekking tot plantgezondheid. Deze kunnen vaak worden beheerst door een preventieve aanpak. Hieronder valt ook de rassenkeuze. Door een gedegen rassenkeuze te maken, kunnen risico's met betrekking tot infectiedruk, bewaren en oogsttijdstip enigszins worden beperkt. De keuze van het ras kan daardoor worden gezien als een onderdeel van risicomangement. Bij de bevroegde akkerbouwers wordt de rassenkeuze in de meeste gevallen bepaald door het opbrengstpotentieel van het gewas. Resistentie komt op de tweede plek met 26%. Bewaarbaarheid werd in 16% van de gevallen genoemd.

Institutionele risico's

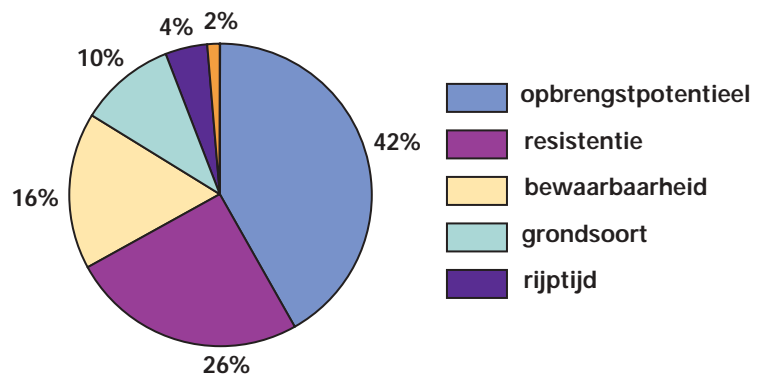
Institutionele risico's zijn een gevolg van onzekerheden aangaande aanscherping en veranderingen in de wet- en regelgeving van de overheid. Deze wet- en regelgeving heeft veelal betrekking op milieu, arbeidsomstandigheden, belastingen of productierechten. Dit type risico leidt veelal tot een productiebeperking of resulteert in een toename van de productiekosten. Door goed op de hoogte te blijven van de huidige ontwikkelingen kan men tijdig inspelen op toekomstige veranderingen.

Foto: Aardappelwereld magazine

Figuur 3: belangstelling weersverzekering

Figuur 4: bepaling rassenkeuze

Persoonlijke risico's

Persoonlijke risico's omvatten arbeidsongeschiktheid, overlijden van de ondernemer, echtscheiding, en scheiding van partners die samen het bedrijf voeren. Persoonlijke risico's kunnen ook te maken hebben met de bezittingen van het bedrijf, zoals diefstal, brand en andere schade. Een aantal persoonlijke risico's kan worden afgedekt met verzekeringen. Denk hierbij aan brand- en schadeverzekeringen of arbeidsongeschiktheidsverzekeringen. Persoonlijke risico's kunnen ook worden voorkomen door preventie. Brandpreventie en zorg voor gezonde arbeidsomstandigheden behoren tot de mogelijkheden.

Financiële risico's

Financiële risico's hebben betrekking op het vermogen van het bedrijf, de bijbehorende renterisico's en de cashflow. Ze zijn daarmee direct gerelateerd aan het prijs- en productieniveau en de daarmee verbonden risico's. Een overschot op de exploitatie komt ten goede aan het vermogen van het bedrijf. Wanneer een exploitatietekort optreedt, moet dat worden aangevuld uit het vermogen. Op deze manier werkt het vermogen van het bedrijf als een buffer. De helft van de akkerbouwers geeft aan tijdens goede jaren geld opzij te

zetten om slechte jaren te kunnen overbruggen.

Door een goed inzicht in de financiële resultaten worden verschillen in opbrengsten en kosten zichtbaar en kan er op tijd worden ingegrepen om verliezen te voorkomen. Bovendien geeft een goed inzicht in de financiële resultaten ook een beter beeld van de ruimte voor risico's die nog kunnen worden genomen. Driekwart van de akkerbouwers vindt een goed inzicht in de financiële huishouding een belangrijk middel om financiële risico's acceptabel te houden.

Onder de financiële risico's vallen ook renterisico's. Renterisico's kunnen worden beperkt door middel van derivaten of door de rente vast te zetten. Slechts 10% van de kleine akkerbouwers maakt gebruik van rentederivaten en 29% zet de rente vast. De grote akkerbouwbedrijven dekken hun renterisico's vaker af.

Is de cashflow zeker gesteld door middel van bijvoorbeeld prijsafspraken of door maatregelen om productierisico's te beheersen, dan is het bedrijfsrisicoprofiel gunstiger en verbetert de financierbaarheid. Met name dat laatste maakt het erg interessant om alle risico's nog eens goed tegen het licht te houden.

Tabel 6: genomen maatregelen om financiële risico's te beperken

	Kleine akkerbouwbedrijven	Grote akkerbouwbedrijven
Rentederivaten	10%	13%
Vaste rente	29%	42%
Goed inzicht in de financiële resultaten	73%	77%
Sparen voor slechte tijden	55%	50%

Meer informatie

Voor meer informatie over risicomanagement neemt u contact op met uw agrarisch specialist of met de Afdeling Agrarische Bedrijven (tel. 020-343 70 20) of kijkt u op www.abnamro.nl/agrarisch
Op onze website vindt u ons rapport "Veranderlijk als

het weer", waarin u meer kunt lezen over risicomanagement in de akkerbouw en ervaringen van akkerbouwers met het beheersen van risico's. Daarnaast kunt u op onze website ook een uitgebreide risicoscan uitvoeren om uw bedrijfsrisicoprofiel te bepalen.

In opdracht van ABN AMRO is een telefonische enquête uitgevoerd onder in totaal 100 akkerbouwers. Doel van de enquête was om inzicht te krijgen wat akkerbouwers als risico's zien en hoe ze met risico's omgaan. Bij deze enquête is onderscheid gemaakt tussen kleine bedrijven (50 – 100 NGE) en grote bedrijven (>100 NGE). In de enquête is met name ingegaan op prijsrisico's, financiële risico's en productierisico's.